

مروری اجمالی بر روند یارانه‌های پرداختی دولت طی دوره ۸۲-۱۳۵۲

محمدر حیم احمدوند و سیف الله اسلامی
(کارشناسان ارشد اقتصادی، معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی)

بسیاری از امور از جمله توزیع و پرداخت یارانه گسترش یافت. با پایان یافتن برنامه اول توسعه و در پی مشکلات مربوط به بازپرداخت بدهی‌های خارجی، تورم به میزان بی سابقه $۳۵/۲$ و $۴۹/۴$ درصد در سال‌های ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴ رسید و دولت به ناچار اقدام به افزایش پرداخت یارانه نمود. با عنایت به مقدمه فوق در ادامه به بررسی روند یارانه‌های پرداختی و سهم آن نسبت به برخی شاخصهای اقتصادی می‌پردازیم. با توجه به بحثهای اخیر پیرامون نقدی کردن پرداخت یارانه، در پایان مروری اجمالی بر این موضوع نیز خواهیم داشت.

این مقاله، با استفاده از آمار و ارقام رسمی، تصویری از روند پرداخت یارانه‌ها طی سال‌های $۸۲-۱۳۵۲$ ، به تفکیک انواع آن ارائه می‌کند.

۱- مقدمه

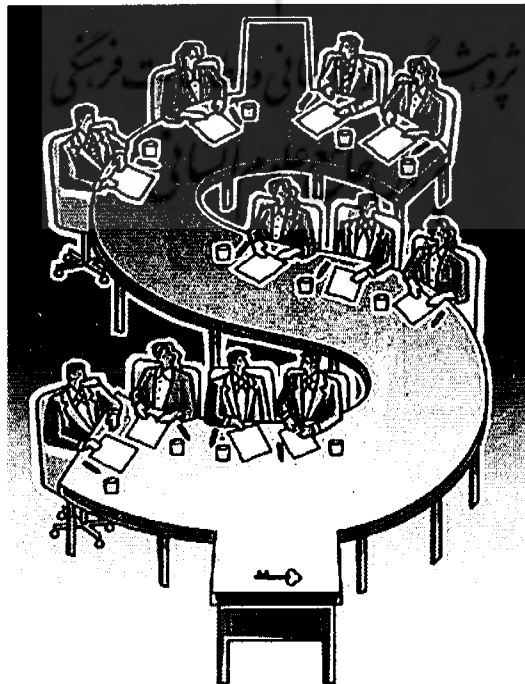
یکی از اهداف اقتصادی و اجتماعی برقراری یارانه، حمایت از اقشار محروم، کاهش فاصله طبقاتی و افزایش رفاه عمومی است. یارانه صرف نظر از نوع نظام حاکم بر جوامع، در بیشتر کشورهای مختلف توسعه یافته و

در حال توسعه، پرداخت می‌شود. با توجه به افزایش حضور دولت‌ها در اقتصاد، پرداخت یارانه نیز به تبع آن افزایش و به تدریج دامنه آن در امور مختلف گسترش یافته است. در ایران سابقه پرداخت یارانه به شیوه کنونی و در حجم زیاد به سه دهه گذشته باز می‌گردد. افزایش درآمدهای نفتی در ابتدای دهه ۱۳۵۰ موجب افزایش سریع تقاضای کل، هزینه‌های دولت و رواج روحیه مصرف‌گرایی شد. در نتیجه، با توجه به ناتوانی تولیدات داخلی در پاسخگویی به تقاضاهای جدید و نیازهای جامعه، تورم به شدت رو به افزایش گذاشت. در این راستا دولت برای پایین نگه داشتن قیمت برخی از کالاها و خدمات مورد مصرف مردم اقدام به پرداخت یارانه کرد. با پیروزی انقلاب و در ادامه آن شروع جنگ، نقش دولت در

۲- تعریف یارانه، هدف از پرداخت یارانه و انواع آن

یارانه یکی از ابزارهای دولت در جهت حمایت از اقشار خاص و همینطور کاهش برخی ناتوانی‌های اقتصادی است. به طور کلی می‌توان گفت یارانه یکی از انواع پرداخت‌های انتقالی دولت، برای جبران یا پرداخت قسمتی از قیمت کالا یا خدمات مصرفی و یا نهاده‌های تولیدی است.

در نظریه‌های اقتصاد کلان یارانه‌های مصرفی در قالب تابع مصرف و تحت عنوان پرداخت‌های انتقالی دولت به مصرف‌کنندگان مطرح می‌شود. با وجود این، به صورت کلی یارانه می‌تواند برای تأمین سه هدف مهم اقتصادی زیر پرداخت شود.

الف- رفع شکست های بازار

در بسیاری از مواقع شرایطی چون ضرورت تولید و عرضه کالاها و خدمات عمومی، وجود انحصارات در بازار، وجود آثار خارجی و ... پرداخت یارانه را به دلایل مختلفی ضروری می کند. در چنین شرایطی دولت می تواند با دخالت و با استفاده از ابزارهای مالی نظیر وضع مالیات و اعطای پرداخت های انتقالی (یارانه) بازار را به سمت تخصیص بهینه منابع هدایت نماید.

ب- تثبیت قیمت ها

نوسانات شدید قیمتی که عموماً به صورت دوره ای بروز می کنند موجب بدبینی سرمایه گذاران و در نتیجه افت رشد و توسعه اقتصادی در بلند مدت می شوند، دولت ها عموماً با اهرم های مختلف از جمله اهرم یارانه دخالت می کنند تا با تثبیت قیمت ها شرایط باثباتی بوجود آید.

ج - توزیع درآمد

از آنجا که توزیع عادلانه درآمدها یکی از اهداف مهم سیاسی و اقتصادی و اجتماعی دولت هاست، دولت برای بهبود توزیع درآمد، از اهرم های مالی (مالیات و یارانه) استفاده می کند.

یارانه ها بر مبنای نحوه محاسبه آن ها به دو نوع آشکار و پنهان و بر مبنای نوع کالاها و خدمات به سه نوع مصرفی، تولیدی و خدماتی و بر مبنای نحوه پرداخت به دو نوع مستقیم و غیر مستقیم تقسیم می شوند.

۳- بررسی یارانه های پرداختی در ایران طی دوره ۸۲-۱۳۵۲

آمار و اطلاعات مندرج در جدول (۱) میزان پرداخت یارانه های دولت به قیمت جاری و ثابت طی دوره ۸۲-۱۳۵۲ را نشان می دهد. بر اساس این جدول مقدار یارانه کالاهای اساسی از ۷/۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۵۲ به ۲۸/۸ هزار میلیارد ریال، به قیمت جاری، در سال ۱۳۸۲ افزایش یافته است؛ این افزایش به قیمت ثابت از ۱۰۵/۱ میلیارد ریال به ۲۲۵۶/۷ میلیارد ریال رسیده است.

نمایش تغییرات یارانه ها به قیمت های ثابت سال ۱۳۶۹ نشان دهنده آثار مثبت کمک های دولت در طول برنامه اول توسعه است. اما طی سال های برنامه دوم به رغم اینکه دولت مبالغ بیشتری از بودجه عمومی را صرف پایین نگهداشتن قیمت مواد غذایی مصرفی و حفظ قدرت خرید جامعه کرد، در انجام این هدف چندان موفق نبود.

بررسی یارانه سرانه به قیمت ثابت نیز مؤید ادعای فوق است. گرچه یارانه سرانه به قیمت های جاری بیانگر روند افزایشی پوشش های حمایتی دولت است، اما با توجه به سطح عمومی قیمت ها، میزان واقعی این کمک ها کمتر است. در واقع، مادامی که دولت نتواند سطح عمومی قیمت ها را کنترل کند، کمک های رفاهی دولت (در شرایط توزیع یکسان کلیه گروه های درآمدی) ممکن است آثار مثبت زیادی بر سطح رفاه عمومی نداشته باشد. بنابراین، کنترل تورم و مهمتر از آن هدفمند کردن یارانه و اختصاص آن به اقشار ضعیف جامعه (پس از شناسایی کامل) باید در اولویت قرار گیرد.

۴- نسبت یارانه های پرداختی به برخی متغیرهای اقتصاد کلان

۴-۱- چون ارقام یارانه ها در قالب هزینه های بودجه ای اعمال می شود،

بدون تردید نسبت یارانه به کل بودجه دولت می تواند به عنوان شاخص قابل اعتمادی از سیاست های حمایتی دولت مورد تحلیل قرار گیرد. همانگونه که در جدول (۱) آمده است، این نسبت در سال ۱۳۵۲ در حدود ۱/۴ درصد بود. بالاترین نسبت پرداخت یارانه به کل بودجه دولت در قبل از انقلاب مربوط به سال ۱۳۵۴ (یعنی یکسال پس از افزایش درآمدهای نفتی) می شود که ۷/۸ درصد است. گرچه طی سال های ۵۸-۱۳۵۲ نسبت مخارج یارانه به هزینه های بودجه روند ثابتی نداشت و با نوسانات زیادی همراه بود، اما از سال ۱۳۶۹ این سهم از روند افزایشی نسبتاً بالایی برخوردار بود؛ در سال ۱۳۷۳، ۱۲/۷ درصد از کل بودجه دولت، صرف پرداخت یارانه شد. پس از این سال سهم یارانه همواره کاهش داشت. البته در سال ۱۳۸۱ به دلیل تغییر نرخ ارز سهم یارانه مجدداً افزایش یافته و در نهایت این رقم در سال ۱۳۸۲ به ۷/۹ درصد رسیده است.

۴-۲- شاخص دیگری که می تواند نمایانگر ابعاد سیاست های حمایتی دولت باشد نسبت یارانه ها به کل مالیات های دریافتی دولت است. به عبارت دیگر این شاخص نشان می دهد که دولت در قبال دریافت های خود از مردم، چقدر از آن را به عنوان پرداخت های انتقالی به جامعه بازگردانده است (یادآوری می شود که پرداخت های یارانه فقط در قالب تبصره (۵) قانون بودجه مدنظر است). بر اساس جدول (۱) سهم یارانه از کل مالیات ها در سه دهه گذشته روند نوسانی داشته و از ۵/۵ درصد در سال ۱۳۵۲ به ۴۴/۴ درصد در سال ۱۳۸۲ افزایش یافته است. درآمدهای نفتی و همینطور تغییرات نرخ ارز که همواره افزایش داشته است از علل افزایش هزینه های دولت از جمله یارانه ها و نوسانات آن هستند.

۴-۳- نسبت یارانه ها به تولید ناخالص داخلی شاخص دیگری است که نشان می دهد که چه میزان از درآمدها در یک سال صرف پرداخت های انتقالی می شود. حرکت این شاخص گرچه دارای نوسان است به مراتب کمتر از نوسانات شاخص قبلی است. این نسبت از ۴/۲ درصد در سال ۱۳۵۲ به ۲/۶ درصد در سال ۱۳۸۲ افزایش یافته است. در یک دهه گذشته به دلیل هماهنگ بودن افزایش یارانه ها و رشد تولید ناخالص داخلی، نوسان ناچیزی در این شاخص مشاهده می شود؛ در سال های ۸۲-۱۳۸۱ به دلیل تغییر نرخ ارز، این شاخص به ۲/۴ و ۲/۶ درصد افزایش یافته است.

۵- ترکیب یارانه های پرداختی به تفکیک مصرفی، تولیدی و خدماتی

۵-۱- یارانه مصرفی

بر اساس جدول (۲) سهم یارانه های مصرفی از ۱/۵ درصد در سال ۱۳۵۲ به ۹۲ درصد در سال ۱۳۸۲ افزایش یافته است. مروری اجمالی بر روند یارانه های پرداختی در طول سال های گذشته نشان می دهد که بیشترین سهم از یارانه متعلق به یارانه های مصرفی است. در برخی از سال ها (۸۱-۱۳۷۴) در حدود ۹۰ درصد یارانه های پرداختی دولت به یارانه های مصرفی اختصاص یافته است. در سال های دیگر نیز سهم آن بالاتر از دیگر یارانه ها بوده است. پائین ترین سهم آن در سال ۱۳۵۵ در حدود ۴۳ درصد و بالاترین سهم آن در سال های ۵۸-۱۳۵۷ حدود ۹۰ درصد بوده است. به هر حال دولت به دلایل سیاسی و اجتماعی همواره بیشترین مبلغ یارانه ها را به یارانه های مصرفی اختصاص داده است. بر اساس جدول (۳)، از میان یارانه های مصرفی بیشترین سهم متعلق به گندم بوده است (به جز چند سال که میزان یارانه قند و شکر بیشتر از گندم بوده است). مقدار یارانه گندم از ۱۱/۱

میلیارد ریال در سال ۱۳۵۶ به ۱۵/۸ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۸۲ افزایش یافته است. از آنجا که این کالا در تأمین پروتئین و کالری گروه‌های پایین هزینه‌ای از اهمیت بالایی برخوردار است، دولت در طول برنامه‌های اول، دوم و سوم توجه ویژه‌ای به تأمین یارانه این کالای حیاتی داشته است. روند مذکور بیانگر این موضوع است که بالاترین میزان رشد مطلق یارانه این کالا در سال ۱۳۸۱ به وقوع پیوسته است و در مرحله بعد سال ۱۳۸۲ قرار می‌گیرد. به نظر می‌رسد که با افزایش فشارهای تورمی در دو سال مذکور (خصوصاً تغییر نرخ ارز) دولت سعی کرده است با پایین نگهداشتن قیمت این کالا (از طریق پرداخت بیشتر یارانه) مانع از افزایش فشارهای تورمی شود.

روغن، قند و شکر و شیر از دیگر کالاهایی است که در طول دو دهه گذشته مشمول پرداخت یارانه شده‌اند. بر حسب حجم مطلق پرداختی یارانه شیر، روغن، قند و شکر، گوشت و برنج بعد از گندم قرار می‌گیرند. شایان ذکر است که یارانه پرداختی به گوشت نصیب عموم مردم نمی‌شود و کالای مذکور منحصراً در اختیار چند نهاد و ارگان و سازمان از جمله دانشگاه‌ها، حوزه‌ها و موسسات خیریه و بن کارگری قرار می‌گیرد.

۲-۵- یارانه تولیدی

یارانه‌های مربوط به بخش تولید دامنه وسیعی دارد و از طریق سایر سیاست‌های حمایتی دولت از قبیل تحدید کالاهای وارداتی مشابه، معافیت سود بازرگانی و حقوق گمرکی، امتیازات مالیاتی، زیانکرد عملیاتی بخش‌های تولیدی تا تأمین ارز دولتی و یاتعیین نرخ‌های تضمینی و کلیه تسهیلات گمرکی، صادراتی اعمال می‌شود و از کانال‌هایی به جز سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان تأمین و یا جبران می‌شود؛ در این تحلیل آن بخش از یارانه‌های تولیدی مد نظر است که از طریق سازمان حمایت با تأکید بر برخی از نهادهای تولید کالاهای اساسی پرداخت می‌شود.

ذکر این نکته ضروری است که از زمان پرداخت منسجم یارانه در اقتصاد ایران (یعنی از سال ۱۳۵۲) سهم بسیار اندکی از یارانه‌های تولیدی به بخش صنعت اختصاص داشته است؛ در کل از سال ۱۳۷۱ به بعد بخش صنعت هیچگونه پوشش حمایتی از طریق سازمان حمایت دریافت نکرده است. (۱) حمایت‌هایی که به بخش صنعت در حال حاضر تخصیص می‌یابد در قالب یارانه‌های پنهانی است که به صورت امتیاز به این بخش تعلق می‌گیرد. در بررسی روند یارانه‌های پرداختی به امور تولیدی (جدول ۲)، می‌توان شاهد تغییر سیاست‌های اقتصادی در اثر ضربه‌های (شوکه‌های) داخلی و خارجی و کاهش سهم یارانه‌های تولیدی طی دوره ۵۷-۱۳۵۵ بود. از جمله دلایل این سیر کاهش، حرکت سیاست‌های اقتصادی رژیم گذشته به سمت ساز و کار مبتنی بر بازار رقابتی است.

پس از انقلاب، دولت برای جلوگیری از کاهش شدید سطح رفاه عمومی و جبران آثار ناشی از جنگ و تحریم‌ها، مجبور به مداخله بیشتر در بازار شد و در شرایطی که بازار با کمبود شدید عرضه و افزایش قیمت‌ها مواجه بود به مداخله در امر قیمت‌گذاری از طریق پرداخت یارانه تولیدی (به منظور کنترل قیمت‌ها) پرداخت. طی سال‌های ۶۷-۱۳۵۸ با حمایت از بخش تولید، مانع افزایش بیشتر قیمت کالاهای اساسی شد. اما با شروع برنامه پنج ساله اول توسعه، به دنبال سیاست آزادسازی اقتصاد، روند یارانه‌های تولیدی کاهش یافت و با حذف یارانه بخش صنعت (از سال ۱۳۷۱) فصل نوینی در اقتصاد متکی بر ساز و کار بازار گشوده شد. اما این سیاست در عمل به دلیل عدم هماهنگی در سیاست‌های اقتصادی (نظیر تغییر مداوم قوانین و مقررات

صادرات و واردات، بی‌ثباتی سیاست‌های ارزی در اثر نوسانات نرخ ارز، بی‌ثباتی قیمت‌ها و...) که به نوعی بستر مناسب و پیش شرط‌های لازم در مسیر اقتصاد متکی بر نظام بازار را با مانع مواجه کرده بود، با مشکلاتی روبه‌رو شد. از این رو، با تغییر مسیر اقتصاد کشور به سمت تثبیت در آغاز برنامه پنج ساله دوم توسعه، دولت تلاش کرد این امر را از طریق تغییر رابطه قیمت و هزینه تمام شده در بازار پیگیری کند. در این مورد دولت به منظور جلوگیری از افزایش غیر واقعی قیمت تمام شده تولیدات (از طریق تقلیل هزینه سربار تولید)، به کنترل حاشیه سود تولیدکننده پرداخت. به همین لحاظ روند یارانه‌های تولیدی به سیر کاهشی خود ادامه داد به طوری که در سال ۱۳۸۱ به ۶/۲ درصد از کل یارانه‌ها تقلیل یافت.

کود و سم نیز از جمله نهادهای کشاورزی است که مشمول پرداخت یارانه هستند. افزایش شدید میزان یارانه این دو نهاده در سال‌های ۸۲-۱۳۸۱ بیشتر به دلیل تغییر نرخ ارز از ۱۷۵۰ به ۸۰۰۰ ریال بوده است.

۳-۵- یارانه خدماتی

دولت به منظور کاهش برخی از هزینه‌های خدماتی، برای مصرف‌کنندگان پاره‌ای از خدمات عمومی یارانه پرداخت می‌کند؛ این خدمات بیشتر در برگیرنده خدمات عمومی شهری است.

روند یارانه‌های خدماتی نشان می‌دهد (جدول ۳) که قبل از انقلاب به بخش خدمات یارانه پرداخت نمی‌شد، ولی از سال ۱۳۶۱ به بعد به این بخش یارانه تعلق گرفت. در دوره ۶۶-۱۳۶۱ سهم یارانه خدمات رو به کاهش بوده است؛ طی دوره ۷۲-۱۳۶۸ یارانه‌های تخصیص یافته به کالاهای خدماتی تا حدودی افزایش یافت، لیکن در طول برنامه دوم توسعه، با آزادسازی قیمت برخی کالاهای خدماتی این روند تغییر یافته و به ۰/۶ درصد در سال ۱۳۷۸ تقلیل یافت. با شروع برنامه سوم توسعه هر چند ناچیز ولی طی سه سال اول برنامه سوم توسعه تا حدودی سهم خدمات رو به افزایش گذاشت. تلاش دولت در جهت کنترل کردن سطح عمومی قیمت‌ها و پرداخت یارانه به برخی از شرکت‌های خدماتی از دلایل مهم این امر محسوب می‌شود.

۶- یارانه بنزین

یکی از مهمترین یارانه‌های پنهان پرداختی دولت مربوط به یارانه بنزین است. براساس جدول (۴) پرداخت یارانه بنزین از ۴/۸ هزار میلیارد در سال ۱۳۷۴ به ۲۵/۲ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۸۲ افزایش یافته است. به عبارت دیگر یارانه بنزین از کل مبلغ یارانه پرداختی دولت در قالب تبصره (۵) قانون بودجه برای کالاهای اساسی نیز بیشتر بوده است. شایان ذکر است که محاسبات این جدول بر مبنای موضوع مورد مناقشه لحاظ یا عدم لحاظ قیمت‌های بین‌المللی صورت گرفته است.

۷- وضع یارانه در سال‌های ۸۴-۱۳۸۲

براساس قانون بودجه و مصوبه شورای اقتصاد، در سال ۱۳۸۲ میزان یارانه‌ها در قالب تبصره (۵) در حدود ۲۴/۴ هزار میلیارد ریال تعیین و مقرر شد که با افزایش قیمت برخی از کالاهای اساسی این مبلغ توزیع شود. با وجود این، به دلیل مسائل سیاسی و اجتماعی که در انتهای سه ماهه اول سال مذکور بوجود آمد، شورای اقتصاد مصوبه را اصلاح کرد و به جای افزایش قیمت مبلغ ۴۵۰۰ میلیارد ریال به یارانه‌های سال ۱۳۸۲ اضافه نمود که از مبلغ فوق تا پایان سال مذکور در حدود ۱۰۰۰ میلیارد ریال آن تأمین اعتبار شد.

بنابراین، از محل یارانه کالاهای اساسی در سال ۱۳۸۲ حدود ۳۵۰۰ میلیارد ریال کسری اعتبار یارانه‌ها باقی ماند. مبلغ ۶۸۸ میلیارد ریال نیز کسری یارانه های مختلف (نهادهای کشاورزی ۱۲۳ میلیارد ریال، مابه التفاوت نرخ ارز بخش کشاورزی و صنعت ۲۴۲ میلیارد ریال، یارانه از محل بند (ب) ماده ۴۶ قانون برنامه سوم ۱۸۶ میلیارد ریال، کسری یارانه بند (ث) ۳۰ میلیارد ریال، زیان شرکت رجا ۸۷ میلیارد ریال) بود؛ بنابراین در مجموع کسری یارانه‌ها در سال ۱۳۸۲ بالغ بر ۴۱۸۴ میلیارد ریال می‌شود.

این مشکل در سال ۱۳۸۳ نیز تکرار شد؛ به طوری که تبصره (۵) قانون بودجه این سال، اعتبار یارانه را بر اساس مبلغ اصلاح نشده سال قبل (۲۴/۴ هزار میلیارد ریال) در حدود ۲۷ هزار میلیارد ریال تعیین کرد. با توجه به افزایش قیمت خرید تضمینی اکثر محصولات کشاورزی از جمله گندم، شیر، چغندر قند و... نیاز به یارانه برای سال ۱۳۸۳ نیز افزایش یافت و از آنجا که دولت بنا به دلایل مختلف در هفت ماهه اول سال مذکور سیاست عدم افزایش قیمت کالاهای اساسی را در پیش گرفت، یارانه‌ها با مبلغی در حدود پنج هزار میلیارد ریال کسری مواجه شد. به عبارت دیگر، میزان یارانه مورد نیاز برای کالاهای اساسی سال ۱۳۸۳ در حدود ۳۲ هزار میلیارد ریال بود.

با عنایت به مصوبه کمیسیون "شورای اقتصاد"، مورخ ۱۳۸۳/۳/۱۶، مبنی بر پرداخت کسری سال ۱۳۸۲ از محل اعتبار یارانه های سال ۱۳۸۳، یارانه‌ها در سال مذکور با کسری در حدود ۹۱۸۴ میلیارد ریال مواجه شد. بر این اساس پیشنهادهایی برای استفاده از حساب ذخیره ارزی برای تأمین کسری مذکور از طریق دولت به مجلس ارائه شد و مجلس نیز آن را مورد تصویب قرار داد و برای نهایی کردن آن به "شورای نگهبان" ارسال کرد. در خصوص ادامه روند کنونی یارانه‌ها، کسری آن بستگی به میزان افزایش قیمت و میزان خرید تضمینی محصولاتمانند گندم، چغندر قند، انواع دانه‌های روغنی، شیر و قیمت وارداتی برخی از کالاهای اساسی خواهد داشت. چنانچه روند سال‌های گذشته یارانه برای سال جاری تکرار شود پیش‌بینی می‌شود که برای اجرای تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۸۴ با توجه به مبلغ تعیین شده برای یارانه کالاهای و خدمات (۴۳/۳ هزار میلیارد ریال) باز با کسری مواجه شود.

بررسی نقدی کردن یارانه کالاهای اساسی

برای بررسی اثر نقدی کردن یارانه کالاهای اساسی بر طبقات مختلف جامعه می‌باید میزان بهره‌مندی و همچنین سایر عواملی که در بهره‌مندی گروه‌های مختلف درآمدی موثرند مورد توجه قرار گیرد. در اولین مرحله شناسایی تعداد افراد زیر خط فقر و درصد آن در مناطق شهری و روستایی حائز اهمیت است.

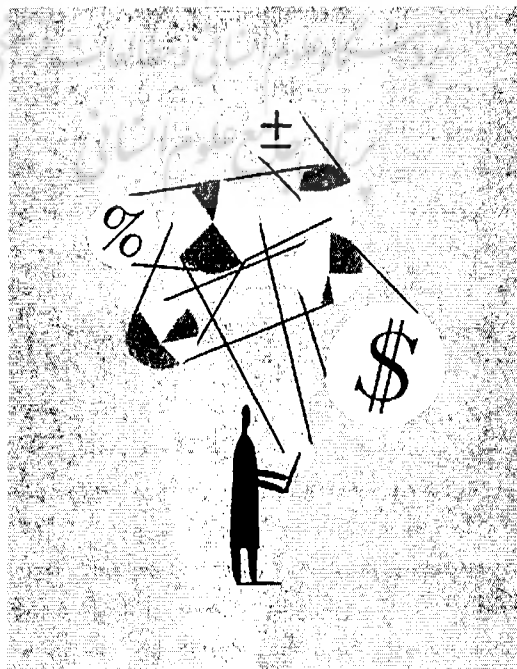
بر اساس آمار و اطلاعات هزینه - درآمد خانوارهای شهری و روستایی (جدول ۵)، میانگین هزینه سالانه یک خانوار شهری و روستایی در سال ۱۳۸۲ به ترتیب در حدود ۴۰/۹۹ و ۲۵/۲۸ میلیون ریال بوده است. بر مبنای تعیین نصف

میانگین هزینه یک خانوار به عنوان خط فقر نسبی، خط فقر نسبی در مناطق شهری و روستایی، در این سال، به ترتیب ۲۰/۴۹ و ۱۲/۸۴ میلیون ریال (رقم مذکور به صورت ماهانه به ترتیب ۱/۷۹ و ۱/۰۷ میلیون ریال می‌باشد) بود. بر این اساس، شش گروه هزینه‌ای در مناطق شهری و پنج گروه هزینه‌ای در مناطق روستایی در سال ۱۳۸۲ زیر خط فقر بوده‌اند؛ به عبارتی در مناطق شهری و روستایی کشور به ترتیب در حدود ۱۸/۵ و ۱۷/۳۹ درصد افراد جامعه در سال ۱۳۸۲ زیر خط فقر بسر برده‌اند. بر اساس جمعیت مناطق شهری و روستایی کشور در سال ۱۳۸۲ (۴۳/۸ و ۲۳/۱ میلیون نفر) در حدود ۱۲/۱۴ میلیون نفر در کشور زیر خط فقر نسبی بوده‌اند. از همین طریق، می‌توان برای سال‌های قبل نیز خط فقر نسبی را بر اساس آمار و اطلاعات هزینه درآمد خانوارهای شهری و روستایی کشور محاسبه کرد. جدول (۵) این محاسبه را طی ۱۳ سال گذشته نشان می‌دهد.

برای بررسی دقیق آثار نقدی کردن یارانه لازم است موضوع را به صورت کالایی دنبال کرد. گندم بیشترین سهم را در کالاهای اساسی دارد. بر اساس آمار و اطلاعات هزینه و درآمد خانوارهای شهری و روستایی (جدول ۶) مقدار مصرف سرانه نان گروه اول، دوم و سوم هزینه مناطق شهری در سال ۸۲ به ترتیب ۱۴۰/۶، ۱۷۰/۹ و ۱۵۲/۳ کیلوگرم بوده است. این مقدار برای گروه‌های هشتم، نهم و دهم هزینه‌ای به ترتیب ۱۲۸/۲، ۱۲۵/۲ و ۱۱۵/۹ کیلوگرم بوده است. شایان ذکر است که سه گروه اول هزینه‌ای برای هر کیلوگرم نان در سال ۱۳۸۲ به ترتیب ۷۴۴، ۶۸۱ و ۷۲۰ ریال پرداخت کرده‌اند در حالی که این رقم برای سه گروه بالا به ترتیب ۸۲۷، ۸۹۴ و ۹۵۴ ریال بوده است. به عبارت دیگر، هر فرد در گروه‌های پائین هزینه‌ای (سه گروه فقیر جامعه شهری) به مراتب نان بیشتری نسبت به گروه‌های مرفه جامعه مصرف کرده است. این در حالی است که قیمت کمتری برای هر کیلوگرم نسبت به گروه‌های مرفه پرداخت شده است.

در این وضع چنانچه در سال ۱۳۸۲ به طور مساوی به هر فرد در جامعه مبلغی به عنوان یارانه نان پرداخت می‌شد از آنجا که گروه‌های اول، دوم و سوم به ترتیب ۱۱/۱، ۱۳/۱ و ۱۱/۷ از سهم یارانه نان در سال ۱۳۸۲ را بخود اختصاص داده‌اند، سه گروه مذکور در واقع از این امر متضرر می‌شدند. از

سوی دیگر گروه‌های هشتم، نهم و دهم که ۹/۸، ۹/۶، ۸/۹ از سهم یارانه نان در سال مذکور را به خود اختصاص داده‌اند از نقدی کردن یارانه منتفع می‌شوند. آمار و اطلاعات سال‌های ۸۱-۱۳۸۰ نیز به همین صورت است. به عبارت دیگر، چنانچه در سال ۱۳۸۲ سیاست نقدی کردن یارانه نان اجرا می‌شد وضع گروه‌های پائینی مناطق شهری بدتر می‌شد. بر اساس آمار و اطلاعات جدول (۱۰) در مناطق روستایی این روند عکس مناطق شهری است؛ به طوری که گروه‌های پائین از سیاست نقدی کردن یارانه منتفع و گروه‌های مرفه روستایی متضرر می‌شوند. ولی از آنجا که دو-سوم جمعیت کشور در مناطق شهری زندگی می‌کنند در مجموع سیاست مذکور به سود

اقتدار آسیب‌پذیر کشور عمل نمی‌کند. البته آزادسازی جهت تخصیص بهینه عوامل تولید و افزایش بهره‌وری امری الزامی است؛ با وجود این، آمار و اطلاعات مرکز آمار ایران بیان‌کننده آسیب رسیدن به گروه‌های پائین جامعه در اثر اجرای این سیاست است. در مورد استفاده از یارانه شیر می‌توان با توجه به واقعیت جامعه شهری (هزینه صف برای دریافت شیر یارانه‌ای) نتیجه‌گیری در خصوص نان را به شیر نیز تعمیم داد. البته، نان تقریباً دارای یک قیمت ولی شیر دارای چندین قیمت متفاوت است. بنابراین، دقیقاً این موضوع را نمی‌توان با آمار و اطلاعات به اثبات رساند. بر اساس آمار هزینه - درآمد خانوارهای شهری و روستایی (جدول ۷)، مصرف سرانه شیر در سال ۱۳۸۲ در مناطق شهری کشور توسط گروه‌های اول، دوم و سوم در حدود ۱۷/۴، ۲۰/۳ و ۱۷/۶ کیلوگرم و ارقام مذکور برای گروه‌های هشتم و نهم و دهم به ترتیب ۳۰/۳، ۳۴/۸ و ۴۵ کیلوگرم بوده است. همانگونه که پیشتر نیز اشاره شد نمی‌توان عنوان کرد که گروه‌های مرفه جامعه از یارانه بیشتری در این زمینه برخوردار شده‌اند؛ ولی این موضوع نیز قابل ذکر است که طبقات متوسط جامعه نیز از یارانه شیر به میزان قابل توجهی استفاده کرده‌اند. در مناطق روستایی، به علت فعالیت‌های دامپروری، مصرف سرانه گروه‌های بالایی بسیار بیشتر از گروه‌های پائینی است. حتی مصرف سرانه گروه‌های پائینی جامعه روستایی نیز از گروه‌های پائینی جامعه شهری بیشتر است. اما این موضوع باید مدنظر قرار گیرد که در جامعه روستایی اساساً شیر یارانه‌ای توزیع نمی‌شود و یا در سطحی است که قابل توجه نیست.

در مورد نقدی کردن یارانه قند و شکر و روغن به دلیل کالا برگی بودن توزیع این دو کالا در وهله اول به نظر می‌رسد که نباید نقدی کردن یارانه این دو کالا با شیوه فعلی تفاوتی با یکدیگر داشته باشند ولی مواردی را می‌توان در این باره ذکر کرد:

۱- سرانه مصرف قند و شکر در مناطق شهری و روستایی با هم تفاوت دارد؛ براساس اطلاعات و آمار جداول (۸ و ۱۲)، در سال ۱۳۸۲، متوسط مصرف سرانه به ترتیب ۱۴/۵ و ۲۰/۱ کیلوگرم بوده است. بنابراین، در اثر اجرای این سیاست مناطق روستایی (بدون در نظر گرفتن گروه‌های کم درآمد و پر درآمد) فشار بیشتری را نسبت به مناطق شهری متحمل می‌شوند.

۲- یارانه روغن نباتی به دلیل تسلط دولت بر تولید و توزیع این کالا از نظر میزان واردات و... در بازار آزاد از قیمت بالایی برخوردار نیست. بنابراین، چنانچه دولت به همراه نقدی کردن یارانه روغن، ساز و کار این کالا را به بازار واگذار کند، پس از اجرای این سیاست، افزایش قیمت این کالا برای همه گروه‌های جامعه اعم از کم درآمد و پر درآمد بسیار بیشتر از پرداختی آن‌ها از محل یارانه به مردم خواهد بود.

۳- با پرداخت نقدی یارانه (به دلیل متفاوت بودن تابع مطلوبیت سرپرست خانوار) ممکن است اهدافی را که دولت برای پرداخت یارانه دنبال می‌کند، تحقق نیابد و به انحراف کشانده شود. به عنوان مثال، ممکن است سرپرست خانوار مبلغ یارانه نقدی را به جای خرید کالای اساسی صرف خرید کالاهای غیر ضروری و غیر اساسی کند. تجربه سایر کشورها نیز نشان می‌دهد برای جلوگیری از این مشکل بیشتر یارانه‌ها را به صورت کالایی پرداخت می‌کنند.

۴- تغییر نظام پرداخت یارانه‌ها دارای دو اثر مستقیم و غیرمستقیم تورمی خواهد بود که حتماً باید مورد توجه و عنایت قرار گیرد. به ویژه اینکه

اکثر کالاهای مشمول دریافت یارانه، دارای کشش قیمتی پایین هستند و احتمال افزایش قیمت‌ها توسط تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان هنگام تغییر نظام بسیار بیشتر از سایر کالاهاست.

۵- ساز و کار قابل اعتماد و انکابی برای پرداخت مستقیم مبلغ یارانه به اقتدار مشمول وجود ندارد. بنابراین به نظر می‌رسد هزینه‌های نقدی کردن یارانه بسیار بالا و غیراقتصادی است.

با عنایت به موارد مذکور به نظر نمی‌رسد که نقدی کردن یارانه‌ها آثار مثبتی را بر اقتدار آسیب‌پذیر جامعه داشته باشد، با وجود این، ادامه روند موجود نیز منطقی نیست. بنابراین به تدریج باید از حجم یارانه‌ها کاست. در مورد بنزین نیز واقعیت این است که صرف افزایش قیمت نمی‌تواند مشکلات موجود در این بخش را برطرف کند. به نظر می‌رسد که این امر باید به صورت تدریجی و در قالب یک برنامه زمان‌بندی شده اجرا شود و منابع حاصل از آن صرف اقداماتی نظیر گسترش حمل و نقل ریلی، گسترش خطوط مترو، تغییر و تحول در فناوری تولید اتومبیل، فرهنگ‌سازی برای مصرف بهینه، گازسوز کردن وسایل حمل و نقل و... شود. بنابراین، با فراهم شدن زمینه‌های مذکور، قیمت نیز می‌تواند در چند مرحله به قیمت واقعی افزایش یابد.

جمع بندی

با عنایت به روند افزایش بیش از حد یارانه‌ها، اعم از کالاهای اساسی و انرژی، ادامه این وضع بسیار پیچیده و مشکل‌ساز خواهد بود. در این میان نقدی کردن یارانه‌ها اگر چه ممکن است موجب تخصیص بهینه عوامل تولید و افزایش بهره‌وری، حذف رانت خواری، کاهش مفاسد اقتصادی، جلوگیری از قاچاق کالا، حضور موثر بخش خصوصی در فعالیت‌های مربوط به تولید و توزیع کالاهای اساسی و کاهش ضایعات محصولات کشاورزی شود، اما به نظر می‌رسد به دلیل آثار مستقیم و غیرمستقیم تورمی، فشار بیشتری بر طبقات کم درآمد جامعه وارد می‌کند. ضمن اینکه احتمال هزینه کردن یارانه‌های نقدی در مواردی غیر از کالاهای اساسی و ضروری بسیار زیاد است. علاوه بر این شناسایی افرادی حق دریافت یارانه و سیستم پرداخت نقدی یارانه نیز همچنان در ابهام است و مطالعه یا بررسی دقیق و کارشناسانه‌ای هنوز در خصوص آن‌ها انجام نشده است. نکته دیگری که لازم است مورد توجه ویژه قرار گیرد این است که اثر رفاهی یک مبلغ مشخص یارانه در روش‌های تخصیص مختلف متفاوت است، مشخص نیست که هر واحد یارانه در نظام فعلی در نظام پرداخت نقدی هم دارای همان اثر باشد. ممکن است تاثیر بیشتر و یا کمتری داشته باشد. در مورد بنزین نیز گرچه ادامه روند مذکور قابل دوام نیست ولی افزایش یکباره قیمت این کالا نیز به دلیل فراهم نبودن شرایط برای ایجاد جانشین‌های مناسب برای استفاده نکردن از خودروهای سواری، ممکن است تبعات مناسبی را در پی نداشته باشد. بنابراین، به نظر می‌رسد تدریجی کردن روند افزایش قیمت این محصول در یک دوره زمان‌بندی شده همراه با توسعه ناوگان حمل و نقل عمومی، گسترش خطوط مترو در تهران و کلان‌شهرهای کشور، تغییر و تحول در فرآیند ساخت اتومبیل‌های تولید داخل مطابق با استانداردهای بین‌المللی، گازسوز کردن بخشی از ناوگان حمل و نقل کشور، فرهنگ‌سازی جهت مصرف بهینه بنزین، کاهش رفت و آمدهای غیر ضرور از طریق استفاده از شبکه‌های جدید اطلاعاتی و... مناسب‌ترین راه برای واقعی کردن قیمت آن و حذف یارانه‌های پرداختی فعلی باشد.

جدول (۱) - روند سهم یارانه‌ها از هزینه‌های دولتی، کل مالیات‌ها و تولید ناخالص داخلی به

علاوه یارانه‌های سرانه به قیمت جاری و ثابت (۱۰۰=۱۳۶۹)

طی سال‌های ۸۲-۱۳۵۲

سال	کل یارانه‌ها به قیمت جاری (میلیارد ریال)	بودجه دولت (میلیارد ریال)	نسبت یارانه‌ها به بودجه دولت (درصد)	نسبت یارانه‌ها به درآمدهای مالیاتی (درصد)	نسبت یارانه‌ها به تولید ناخالص داخلی (درصد)	کل یارانه‌ها به قیمت ثابت (میلیارد ریال)	یارانه سرانه به قیمت جاری (ریال)	یارانه سرانه به قیمت ثابت (ریال)
۱۳۵۲	۷/۳	۵۳۱/۴	۱/۴	۵/۵	۰/۷۲	۱۰۵/۱	۲۳۳	۳۳۷۷
۱۳۵۳	۶۴/۰	۱۱۷۴/۴	۵/۴	۴۰/۷	۲/۲	۸۰۱/۴	۲۰۰۴	۲۵۰۸۱
۱۳۵۴	۱۱۷/۱	۱۴۹۶/۲	۷/۸	۴۲/۳	۳/۶	۱۳۳۲/۷	۳۵۶۹	۴۰۶۰۸
۱۳۵۵	۸۴/۰	۱۶۷۵/۴	۵/۰	۲۴/۵	۱/۹	۸۲۰/۷	۲۴۹۱	۲۴۳۴۷
۱۳۵۶	۶۵/۸	۲۱۷۴/۹	۳/۰	۱۴/۸	۱/۳	۵۱۴/۸	۱۸۷۸	۱۴۶۹۷
۱۳۵۷	۴۲/۶	۲۰۴۴/۲	۲/۱	۹/۱	۰/۸۵	۲۰۳/۱	۱۱۷۱	۸۱۳۰
۱۳۵۸	۷۹/۲	۲۰۱۸/۲	۳/۹	۲۱/۵	۱/۳	۵۰۶/۷	۲۰۹۶	۱۳۴۰۰
۱۳۵۹	۷۳/۳	۲۳۴۹/۳	۱/۷	۱۱	۰/۵۹	۱۹۳/۱	۹۵۰	۴۹۱۴
۱۳۶۰	۸۱/۳	۲۷۰۰/۱	۳/۰	۱۴/۷	۱/۱	۳۴۱/۹	۱۹۹۱	۸۳۷۴
۱۳۶۱	۱۰۹/۷	۳۱۶۶/۳	۴/۱	۱۷/۹	۱/۱	۳۸۷/۲	۲۵۸۷	۹۱۲۷
۱۳۶۲	۱۰۶/۱	۳۶۷۱/۷	۳/۵	۱۳/۳	۰/۸۵	۳۳۶/۱	۲۴۰۶	۷۳۹۸
۱۳۶۳	۱۰۲/۲	۳۳۵۳/۶	۲/۹	۱۳/۴	۰/۸۹	۳۳۴/۴	۲۶۲۲	۷۳۰۱
۱۳۶۴	۱۱۶/۴	۳۳۱۳/۶	۳/۶	۱۱/۳	۰/۸۱	۳۰۳/۲	۲۴۴۵	۶۳۷۲
۱۳۶۵	۱۲۷/۱	۳۱۵۶/۸	۴/۰	۱۲/۴	۰/۸۷	۲۶۸/۳	۲۵۷۵	۵۴۲۵
۱۳۶۶	۱۰۴/۵	۳۶۴۰/۶	۲/۹	۱۰/۲	۰/۵۸	۱۷۲/۵	۲۰۶۴	۳۴۰۵
۱۳۶۷	۹۰/۶	۴۲۱۰/۶	۲/۲	۹/۲	۰/۴۵	۱۱۶/۵	۱۷۵۳	۲۲۴۴
۱۳۶۸	۱۶۲/۵	۴۳۱۶/۷	۳/۸	۱۳/۷	۰/۶۵	۱۷۷/۱	۳۰۵۶	۴۳۳۰
۱۳۶۹	۴۰۳/۹	۶۰۵۱/۱	۶/۷	۲۳/۸	۱/۲	۴۰۳/۹	۷۴۱۲	۷۴۱۲
۱۳۷۰	۵۱۴/۹	۸۰۹۰/۹	۶/۴	۱۸/۶	۱/۱	۴۳۶/۶	۹۲۲۲	۷۶۴۰
۱۳۷۱	۱۰۶۳/۸	۱۰۷۵۶/۸	۹/۹	۳۷/۷	۱/۶	۷۰۸/۷	۱۸۷۷۶	۱۲۵۰۹
۱۳۷۲	۲۳۳۷/۷	۲۰۸۸۶/۹	۱۱/۲	۵۲/۳	۲/۱	۱۲۶۷/۷	۴۰۶۶۴	۲۲۰۵۲
۱۳۷۳	۳۶۸۶/۱	۲۸۹۱۲/۴	۱۲/۷	۶۷/۱	۲/۸	۱۴۷۸/۶	۶۳۱۹۴	۲۵۳۴۹
۱۳۷۴	۴۸۹۵/۱	۴۱۳۳۰/۹	۱۱/۸	۶۶/۹	۲/۶	۱۳۱۴/۵	۸۴۱۲۷	۲۲۵۹۰
۱۳۷۵	۵۵۰۶	۵۶۷۸۳/۱	۹/۷	۴۴/۶	۲/۳	۱۲۰۰/۱	۹۱۶۸۲	۱۹۹۸۳
۱۳۷۶	۵۰۸۵/۳	۶۵۴۳۸	۷/۸	۲۹/۳	۱/۷	۹۴۴/۹	۸۳۳۷۴	۱۵۴۹۱
۱۳۷۷	۵۸۰۶/۱	۷۰۹۷/۳	۸/۲	۳۱/۱	۱/۸	۹۱۳/۵	۹۳۸۸۶	۱۴۷۷۱
۱۳۷۸	۷۰۷۱/۲	۹۳۱۶۰/۸	۷/۶	۲۷/۴	۱/۶	۹۲۶/۵	۱۱۲۵۹۹	۱۴۷۵۴
۱۳۷۹	۸۸۹۸/۱	۱۰۸۳۱۶/۲	۸/۲	۲۵/۳	۱/۵	۱۰۳۵/۴	۱۲۹۳۴۹	۱۶۲۰۳
۱۳۸۰	۱۰۰۱۱/۹	۱۳۱۸۸۳	۷/۶	۲۳/۹	۱/۵	۱۰۴۷/۳	۱۵۴۲۷۰	۱۶۱۴۰
۱۳۸۱	۲۱۵۲۷/۳	۲۲۹۹۶۳	۹/۴	۴۲/۶	۲/۴	۱۹۴۴/۹	۳۲۶۱۸۱	۲۹۴۶۹
۱۳۸۲	۲۸۸۷۵/۲	۳۶۷۳۶۱	۷/۹	۴۴/۴	۲/۶	۲۲۵۶/۷	۴۳۰۴۵۹	۳۳۶۴۲

مأخذ: - سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، قوانین بودجه، سال‌های مختلف.

- بانک مرکزی، گزارش اقتصادی و ترازنامه، سال‌های مختلف.

- سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان.

جدول (۳) - یارانه‌های پرداختی به تفکیک تولیدی، مصرفی، خدماتی و سایر در سال‌های ۱۳۵۵-۸۱

واحد: میلیارد ریال

سال	یارانه خدمات (سایر)		یارانه مصرفی		یارانه تولیدی		صنعتی	کشاورزی	جمع
	درصد	مبلغ	درصد	مبلغ	درصد	مبلغ			
۱۳۵۵	۰/۰	۰	۴۲/۹	۱/۵	۵۷/۱	۲	۰	۲	۱۳۵۵
۱۳۵۶	۰/۰	۰	۸۴/۳	۵۵/۷	۱۵/۲	۱۰	۰	۱۰	۱۳۵۶
۱۳۵۷	۰/۰	۰	۹/۵	۹/۸	۶/۱	۴/۱	۰	۴/۱	۱۳۵۷
۱۳۵۸	۰/۰	۰	۳/۶	۸/۱۸	۶/۹	۴/۸	۰	۴/۸	۱۳۵۸
۱۳۵۹	۰/۰	۰	۶/۰	۷/۱۰	۳۹/۰	۴/۹	۰	۴/۹	۱۳۵۹
۱۳۶۰	۰/۰	۰	۶/۶	۸/۳۵	۳۳/۹	۲۹/۶	۰	۲۹/۶	۱۳۶۰
۱۳۶۱	۵/۱۱	۸/۳۱	۱/۷۵	۷/۸۱	۲/۷	۸/۸۱	۴	۸/۸۱	۱۳۶۱
۱۳۶۲	۱/۲۱	۷/۲۱	۵/۹۵	۶/۸۱	۱/۸۰	۸/۸۱	۰	۸/۸۱	۱۳۶۲
۱۳۶۳	۱/۲۱	۷/۲۱	۱/۸۱	۶/۱۰	۲/۳	۲/۸۱	۰	۲/۸۱	۱۳۶۳
۱۳۶۴	۳/۶۱	۳/۶۱	۷/۰	۴/۸۱	۲۰/۳	۲۴/۸۱	۵/۰	۲۴/۸۱	۱۳۶۴
۱۳۶۵	۱/۸۱	۱/۸۱	۵/۶۸	۲/۸۹	۷/۹۱	۸/۵۲	۰/۲	۵/۸۱	۱۳۶۵
۱۳۶۶	۵/۳۰	۵/۳۰	۷/۸۱	۵/۸	۶/۸۱	۷/۸۱	۲	۲۵	۱۳۶۶
۱۳۶۷	۶/۰	۶/۰	۷/۸۱	۷/۹۵	۶/۸۱	۲۵	۰	۲۵	۱۳۶۷
۱۳۶۸	۸/۸	۱/۵	۵/۸۱	۱/۵	۸/۸۱	۷/۸۱	۲۰	۲۰	۱۳۶۸
۱۳۶۹	۵/۸۱	۱/۵	۶/۸۱	۲۵	۲/۸۱	۷/۹۱	۱۱/۳	۱۱/۳	۱۳۶۹
۱۳۷۰	۶/۳۰	۶/۳۰	۶/۸۱	۷۵	۳/۸۱	۷/۹۱	۱۱/۳	۱۱/۳	۱۳۷۰
۱۳۷۱	۶/۳۰	۶/۳۰	۷/۳۸	۴/۱۶۸	۸/۵۱	۸/۸۱	۰	۸/۸۱	۱۳۷۱
۱۳۷۲	۱/۹	۳۹۱	۷/۳۸	۲/۱۶۸	۸/۵۱	۲۶۸/۲	۰	۲۶۸/۲	۱۳۷۲
۱۳۷۳	۳/۰	۵/۵	۷/۳۷	۳/۸۷/۸	۱۵/۰	۵۵۲/۲	۰	۵۵۲/۲	۱۳۷۳
۱۳۷۴	۳/۰	۸/۷۱	۸/۶۷	۸۸۳	۳/۸۱	۹۸۵	۰	۹۸۵	۱۳۷۴
۱۳۷۵	۳/۰	۶/۸۱	۱/۸۷	۸۹۳	۸/۰۱	۵/۸۶	۰	۵/۸۶	۱۳۷۵
۱۳۷۶	۳/۰	۵/۸۱	۷/۸۷	۶۳۳	۷/۱۱	۶۰/۶	۰	۶۰/۶	۱۳۷۶
۱۳۷۷	۳/۰	۷/۸۱	۶/۰	۶/۱۱۵	۶/۷	۵/۲	۰	۵/۲	۱۳۷۷
۱۳۷۸	۱/۰	۷/۸۵	۱/۸۷	۶/۸۸۸	۷/۷	۶۰/۵	۰	۶۰/۵	۱۳۷۸
۱۳۷۹	۲/۰	۳/۸/۲	۱/۸۷	۸/۵۶۸	۶/۶	۷۸	۰	۷۸	۱۳۷۹
۱۳۸۰	۷/۱	۱۹۸/۲	۱/۸۷	۳/۸۱	۶/۷	۱۶۷	۰	۱۶۷	۱۳۸۰
۱۳۸۱	۵/۱	۲۲۸	۶/۸۱	۶/۹۰۹	۶/۲	۷۸۲/۷	۰	۷۸۲/۷	۱۳۸۱
جمع کل	۵/۱	۱۰۱۸/۸	۷۷	۵۹۷۸/۴	۱۰/۵	۸۷۱۰/۸	۵/۳	۷۰۳۳/۵۲	۷۰۳۳/۵۲

ماخذ: سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولیدکنندگان.
مبلغ ۸۸۰۴ میلیارد ریال به عنوان مابه‌التفاوت نرخ ارز در سال ۸۱ علاوه بر مبلغ کل یارانه پرداخت شده است.

جدول (۳) - یارانه‌های پرداختی به کالاهای اساسی خوراکی، کود و سم

ارقام : میلیارد ریال

سال	گندم	قند و شکر	شیر و پنیر	روغن*	گوشت*	برنج	کود و سم
۱۳۵۵	---	---	---	---	---	---	---
۱۳۵۶	۱۱,۱	۱۳,۸	۲	-	۸,۶		
۱۳۵۷	۵,۵	۴,۴	۲,۷	۶	۱۰,۱		
۱۳۵۸	۱۵,۲	۲۳,۳	۳,۹	۱	۱۷,۵		
۱۳۵۹	۳,۷	۱۲	۳,۳				
۱۳۶۰	۲۴	۱۸,۷	۲,۴				
۱۳۶۱	۳۷	۶	۳,۶				
۱۳۶۲	۲۴,۳	۱۵	۵,۹				
۱۳۶۳	۲۷	۱۴,۴	۸,۲				
۱۳۶۴	۵۱	۱۵	۸,۱				
۱۳۶۵	۶۸,۳	۱۳	۹,۱				
۱۳۶۶	۴۰	۲۱	۹,۱				
۱۳۶۷	۳۸,۵	۱۱	۱۰,۳				
۱۳۶۸	۴۵,۲	۲۹,۸	۲۱,۳			۳۶	
۱۳۶۹	۱۷۱	۶۷	۲۰			۴۶	
۱۳۷۰	۲۵۰,۲	۸۱	۳۰			۷۹	
۱۳۷۱	۵۱۲,۵	۱۹۳	۵۱			۸۵	
۱۳۷۲	۱۱۵۴,۴	۲۰۵	۱۰۳			۲۲۸	
۱۳۷۳	۲۰۹۴,۵	۲۹۴,۹	۱۲۹	۲۵۵	۲۳۷	۱۱۶	۵۲۲
۱۳۷۴	۲۸۱۱	۳۲۹	۲۲۶	۳۵۸	۲۲۵	۲۰۳	۶۰۳
۱۳۷۵	۳۶۰۹	۳۴۵	۳۳۱	۳۰۷	۱۹۲	۱۸۸	۵۶۲
۱۳۷۶	۳۳۹۰	۲۹۲	۴۱۱	۱۳۶	۱۱۱	۷۷	۵۸۸
۱۳۷۷	۴۴۴۷,۵	۸۵	۲۸۴	۱۷۷	۸۴,۲	۱۵۹	۴۹۶
۱۳۷۸	۵۲۰۰	۲۰	۴۸۱	---	۱۸۰	۹۸	۵۳۰
۱۳۷۹	۵۸۳۵	۴۳۴	۶۲۳	-۳۱۶	۲۴۰	۴۲	۶۰۱
۱۳۸۰	۶۸۱۹	۴۳۹	۸۹	۷۰	۶۵۵	-۷۰	۵۲۸
۱۳۸۱	۱۳۷۵۹	---	۶۶۵	---	۳۹۸	---	۲۳۲۸
۱۳۸۲	۱۵۸۰۲	---	---	---	---	---	۲۳۶۲/۹

مأخذ: سازمان حمایت از مصرف کنندگان و تولید کنندگان.
* ارقام این دو کالا برای سال‌های ۷۲-۱۳۵۹ در دسترس نبوده است.

جدول ۴- برآورد یارانہ بنزین طی دورہ ۸۱-۱۳۷۴

سال	مصرف (میلیارد لیتر)	قیمت داخلی (ریال)	قیمت FOB (ریال)	میزان یارانہ (میلیارد ریال)
۷۴	۱۱/۱	۱۰۰	۵۲۹/۴	۴۷۹۱
۷۵	۱۲	۱۳۰	۶۶۴/۵	۶۴۲۶
۷۶	۱۲/۷	۱۶۰	۷۰۷/۷	۶۹۸۶
۷۷	۱۳/۶۹	۲۰۰	۷۰۵/۱	۶۹۱۶
۷۸	۱۴/۲	۳۵۰	۱۱۶۸/۸	۱۱۶۹۸
۷۹	۱۵/۵	۳۸۵	۱۷۶۸	۲۱۵۱۳
۸۰	۱۶/۷	۴۵۰	۱۴۶۵/۵	۱۶۹۷۶
۸۱	۱۸/۳	۵۰۰	۱۷۵۶	۲۳۰۶۱
۸۲	۲۰/۱	۶۵۰	۲۴۰۰	۳۵۱۷۵

مأخذ:

۱- وزارت راه و ترابری، مجله ترابری تا سال ۱۳۸۱.

۲- شرکت ملی نفت ایران، بازار جهانی نفت، نشریه روزانه، شماره ۳۶۹۲.

جدول (۵) - خط فقر نسبی خانوارها براساس روش استفاده از میانگین آماری

ارقام: میلیون ریال، هزار نفر

سال	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲
میانگین هزینه سالانه شهری	۳۱۰۶	۳۱۷۹	۴۱۶۱	۶۱۲۴	۸۱۸۸	۱۱۱۰۶	۱۳۲۴	۱۶۱۶۷	۲۰۰۷۰۳	۲۴۰۱۷۵	۲۸۰۰۲	۳۳۱۸۷	۴۰۰۸۹
میانگین هزینه سالانه روستایی	۱۷۸۳	۲۱۳۱	۲۷۳۳	۳۱۸۹	۵۰۶۵	۶۰۸۹	۸۱۵۰	۱۰۰۱۸	۱۳۱۶۳۷	۱۵۱۶۳۳	۱۷۳۳۳۳	۲۱۰۳۹۵	۲۵۱۶۸
خط فقر نسبی شهر سالانه	۱/۵۳	۱/۸۹	۲/۳۱	۳/۱۲	۴/۴۴	۵/۵۳	۶/۶۷	۸/۳۵	۱۰/۳۵۱	۱۲/۰۸۷	۱۴/۰۱	۱۷/۴۸۵	۲۰/۳۹
خط فقر نسبی روستا سالانه	۰/۹۶۵	۱/۱۶	۱/۳۷	۱/۹۵	۲/۷۸	۳/۵۰	۴/۲۵	۵/۴	۶/۸۱۹	۷/۸۳۶	۸/۶۱۶	۱۰/۶۹۷	۱۲/۸۴
خط فقر ماهانه شهری	۰/۱۲۷	۰/۸۵۸	۰/۱۹۳	۰/۳۶۰	۰/۳۷۰	۰/۴۶۱	۰/۵۵۶	۰/۶۹۲۹	۰/۸۶۳	۱/۰۰۷	۱/۱۶۷	۱/۲۵۷	۱/۷۱
خط فقر ماهانه روستایی	۰/۰۸۰	۰/۰۹۷	۰/۱۱۵	۰/۱۶۲	۰/۲۲۸	۰/۲۹۱	۰/۳۵۴	۰/۴۵۰	۰/۵۶۸	۰/۶۵۳	۰/۷۱۸	۰/۸۹۱	۱/۰۰۷
تعداد افراد زیر خط فقر در شهر	۱۶۶/۹	۱۱	۴۱/۶	۱۲/۴	۱۹/۳	۱۴/۳۶	۱۷/۷	۲۱/۲	۱۰/۳۰۵	۱۲/۰۰۵	۱۷/۲۶	۲۳/۱۱۵	۲۸/۳
تعداد افراد زیر خط فقر در روستا	۱۹/۴	۱۲/۲	۵/۷	۸	۱۴/۱۷	۱۷/۰۵	۱۱/۶	۱۰/۴۰	۲۰/۳۲۴	۲۵/۲	۳۵/۱۶۶	۴۶/۶	۵۸/۹
تعداد کل افراد نمونه در شهر	۲۶/۸	۲۶/۱	۳۳/۱	۶۰/۰۹	۱۰۰/۰۸	۵۲/۶۹	۵۲/۱	۳۹/۱	۶۰/۵۹۹	۵۵/۶۶۶	۵۵/۱۲۶	۶۶/۶	۸۸/۲
تعداد کل افراد نمونه در روستا	۵۵/۱	۵۲/۷	۳۳/۱	۲۲/۹۶	۹۲/۸	۶۱/۰۹	۵۸/۶	۴۹/۹	۷۹/۱۱۶	۷۷/۰۵	۷۵/۷۵	۸۶/۴	۱۰۸/۵
درصد افراد زیر خط فقر در شهر	۳۶/۱	۳۳/۸	۱۲/۷	۲۱/۲	۱۹/۱	۲۳/۴۵	۲۴/۳	۱۵/۹۱	۱۶/۸۴	۲۳/۳۵	۱۷/۲۷	۲۱/۳۵	۱۸/۵
درصد افراد زیر خط فقر در روستا	۳۵/۲	۳۳/۷	۱۷/۲	۱۸/۲	۱۵/۳	۱۸/۱	۱۹/۴	۲۰/۸۳	۲۵/۵۶	۱۹/۳۳	۲۲/۸	۱۴/۰۳	۱۷/۳

مأخذ: محاسبه شده بر مبنای اطلاعات مرکز آمار ایران، هزینه، درآمد خانوارهای شهری و روستایی، سالهای مختلف؛ سایر.

جدول (۶) - قیمت و مصرف سرانه نان در گروه های مختلف هزینه های در مناطق شهری طی سالهای ۱۳۸۰-۸۲

113.1	127.5	137.2	136.5	142.9	145.8	148.3	153.3	150.8	148.1	140.1	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	1380
723.9	659.6	607.1	587.6	593.3	566.3	547.5	537.3	523.4	546.7	590.3	قیمت (ریال)	
109.5	119.5	128.6	132.8	130.1	130.7	137.0	138.4	138.7	138.4	128.2	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	1381
876.2	786.3	739.1	715.7	697.9	676.5	656.0	651.4	636.5	628.1	729.2	قیمت (ریال)	
115.9	125.2	128.2	137.7	138.7	137.7	138.9	152.3	170.9	140.6	130.4	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	
953.7	894.4	827.2	787.2	775.0	798.1	755.0	720.0	681.2	744.5	835.3	قیمت (ریال)	1382

مأخذ: محاسبه شده بر مبنای: مرکز آمار ایران ، آمار و اطلاعات هزینه، درآمد خانوارهای شهری در سالهای ۸۲-۱۳۸۰.

جدول (۷) - قیمت و مصرف سرانه هزینه سیر در گروه های مختلف در مناطق شهری طی سالهای ۱۳۸۰-۸۲

36.7	28.9	26.6	23.1	21.6	21.2	19.3	16.9	13.1	17.3	23.6	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	1380
1926.9	1653.8	1548.0	1534.9	1410.5	1407.6	1393.3	1365.1	1473.6	1370.0	1549.6	قیمت (ریال)	
41.1	34.9	29.2	25.9	22.9	20.6	20.6	17.2	17.7	18.4	28.0	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	1381
1925.4	1734.4	1690.4	1658.4	1659.6	1647.5	1596.1	1592.0	1593.1	1555.9	1725.4	قیمت (ریال)	
45.0	34.8	30.3	27.3	22.7	23.6	22.6	17.6	20.3	17.4	31.4	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	
2202.0	1998.1	1979.7	1887.5	1806.0	1714.3	1783.5	1809.0	1798.4	1821.6	1998.6	قیمت (ریال)	1382

مأخذ: همان

جدول (۸) - قیمت و مصرف سرانه قند و شکر در گروه‌های مختلف هزینه در مناطق شهری طی سال‌های ۱۳۸۰-۸۲

مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)
17.7	16.7	16.7	15.9	15.2	15.3	14.2	12.9	11.7	10.9	15.4	2338.8	1380			
2712.4	2584.7	2380.1	2293.6	2217.2	2289.3	2184.1	2204.4	2097.0	2094.0						
16.9	16.6	16.1	14.9	14.4	13.2	13.0	11.8	10.6	11.2	15.0	2890.606	1381			
3275.212	2909.702	2904.999	2745.541	2705.795	2700.724	2832.427	2691.742	2710.22	2757.539						
16.9	16.7	14.6	13.4	13.0	12.3	11.5	10.5	10.6	9.3	14.54068	3669.907	1382			
3962.421	3629.118	3677.114	3538.715	3584.558	3418.677	3420.72	3401.38	2971.348	3115.569						

ماخذ : همان

جدول (۹) - قیمت و مصرف سرانه روغن در گروه‌های مختلف هزینه در مناطق شهری طی سال‌های ۱۳۸۰-۸۲

مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)	مقدار مصرف سرانه (کیلوگرم)	قیمت (ریال)
15.2	15.5	14.8	13.7	13.2	12.9	12.3	11.0	11.1	10.3	13.4	4250.6	1380			
4893.7	4617.7	4349.1	4194.8	4034.2	4082.5	3948.7	3959.1	4015.4	4041.9						
15.5	14.7	14.2	13.7	12.8	12.0	11.5	10.4	10.6	11.1	13.5	5351.7	1381			
6088.0	5539.7	5317.2	5114.8	5046.1	5003.6	5035.0	4967.7	4883.5	5256.9						
16.0299	15.36728	14.02413	12.84921	12.09698	11.9413	11.58027	11.55838	10.31986	10.01694	13.86841	6902.329	1382			
7461.972	6940.805	6757.638	6657.567	6580.31	6781.479	6549.671	6634.296	6208.68	6030.392						

ماخذ : همان

پی نوشت:

۱- طی ۷ سال (۷۰-۱۳۶۴) بخش صنعت در مجموع ۵۰/۳ میلیارد ریال یارانه از سازمان حمایت دریافت کرد.